

Przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności na świecie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności na świecie

Źródło: Chensiyuan, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 4.0.

Środowisko przyrodnicze wpływa na rozmieszczenie ludności na świecie. Warunki termiczno-wilgotnościowe w niektórych typach klimatu sprzyjają osadnictwu, inne są barierą dla organizmu człowieka i gospodarowanie jest tam bardzo utrudnione lub wręcz niemożliwe. Rozmieszczenie surowców mineralnych na świecie także wpływa na koncentrację miast i ośrodków przemysłowych właśnie w miejscach ich występowania. Przyroda tworzy wiele barier dla życia i gospodarowania ludzi, ale może też tworzyć warunki wyjątkowo korzystne dla osadnictwa.

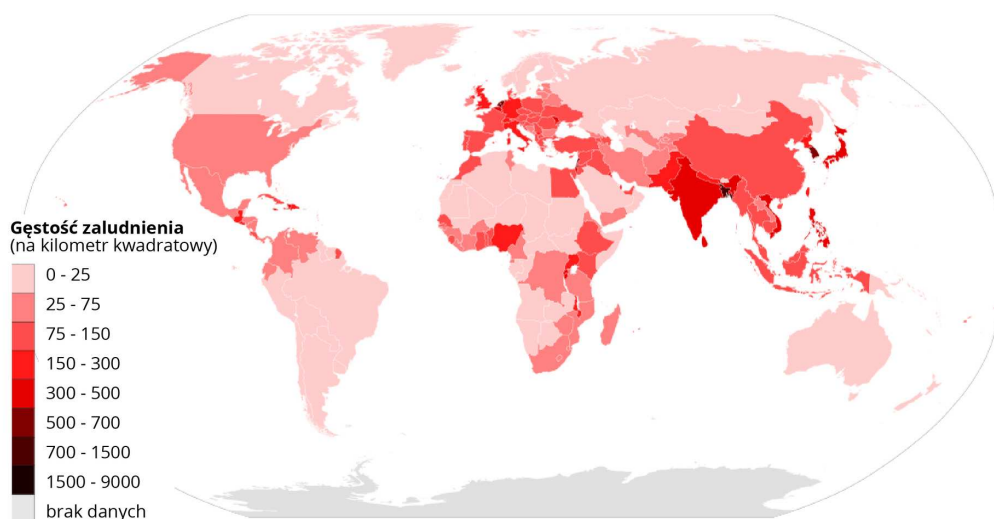
Twoje cele

- Określisz, jakie bariery środowiska przyrodniczego wpływają na nierównomierne rozmieszczenie ludności na świecie.
- Przeanalizujesz, jakie obszary na Ziemi charakteryzują się największą koncentracją ludności.
- Ocenisz, w jaki sposób nierównomierne rozmieszczenie ludności wpływa na różne sektory gospodarki.

- Wyjaśnij terminy: ekumena, anekumena, subekumena.

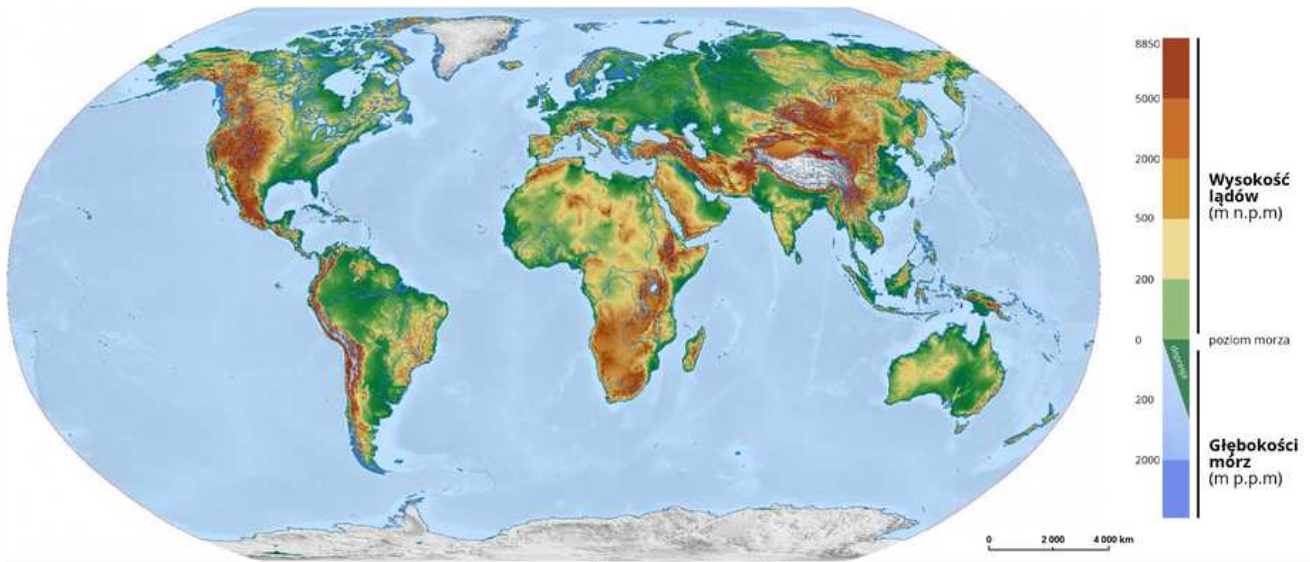
Przeczytaj

Na świecie na obszarach [ekumeny](#) żyje ponad 7,6 mld ludzi. Jednak nie wszystkie obszary kuli ziemskiej są zamieszkane – to obszary [anekumeny](#). Koncentracja ludności dotyczy najbardziej sprzyjających pod względem przyrodniczym rejonów. 90% populacji mieszka na półkuli północnej, między 20 a 60° szerokości geograficznej. Największe zagęszczenie ludności występuje na nizinach (do 200 m wysokości n.p.m.), preferowane są również tereny nadmorskie, w odległości do 200 km od wybrzeża.

Gęstość zaludnienia na świecie w 2018 roku

Źródło: S. Welch, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org (zmodyfikowane), licencja: CC BY-SA 4.0.

Mapa fizyczna świata

Źródło: dostępny w internecie: [publicdomainpictures](https://www.publicdomainpictures.com) (zmodyfikowane), licencja: CC BY-NC-SA 4.0.

Polecenie 1

Przeanalizuj mapę rozmieszczenia ludności na świecie i porównaj ją z mapą fizyczną świata. Wskaż najbardziej zagęszczone obszary i określ, na jakich terenach występują (w jakich jednostkach fizycznogeograficznych).

Na nierównomierne rozmieszczenie ludności na świecie wpływają przede wszystkim czynniki przyrodnicze, dopiero w dalszej kolejności czynniki społeczno-ekonomiczne.

Wśród czynników przyrodniczych najważniejsze są: wysokość nad poziomem morza i ukształtowanie terenu, odległość od morza, warunki klimatyczne, dostęp do wody, warunki glebowe, występowanie surowców mineralnych.

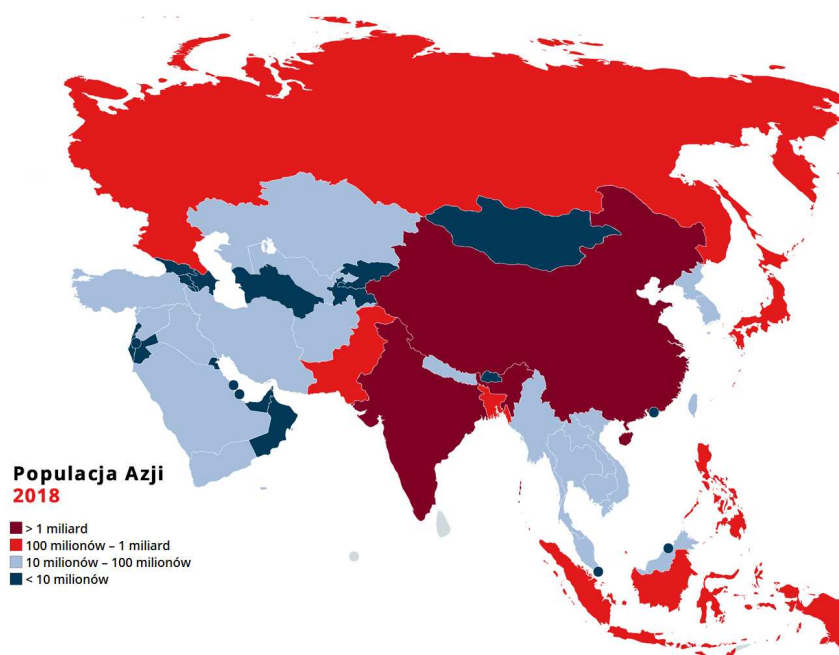
Czynniki społeczno-gospodarcze wpływają na rozmieszczenie ludności poprzez: poziom rozwoju gospodarczego regionu, poziom rozwoju rolnictwa, przemysłu i usług, poziom bezrobocia i dostęp do miejsc pracy, wielkość przyrostu naturalnego, poziom urbanizacji, zamożność społeczeństwa i jakość życia.

Na rozmieszczenie ludności na świecie mają również wpływ czynniki polityczne: sytuacja polityczna, konflikty zbrojne, przepisy regulujące osiedlanie się, migracje

ludności i odkrycia geograficzne, naturalne szlaki komunikacyjne (np. rzeki) oraz ukształtowanie terenu ułatwiające jego obronę przed najeźdźcami.

Czynniki przyrodnicze

Ważnym czynnikiem wpływającym na rozmieszczenie ludności na świecie jest **wysokość nad poziomem morza i ukształtowanie terenu**. Najczęściej do zasiedlania wybierane są tereny niżej położone i o mało urozmaiconej powierzchni. 80% ludności zamieszkuje tereny płaskie lub lekko faliste, do wysokości 500 m n.p.m., chociaż stanowią one tylko 16% powierzchni Ziemi. Na takich właśnie terenach łatwo budować domy i zakłady przemysłowe, uprawiać ziemię i hodować zwierzęta, tworzyć sieć dróg i linii kolejowych. Przykładem najgęściej zaludnionych obszarów, sąsiadujących z terenami słabo zamieszkаныmi, są: Nizina Chińska i Nizina Gangesu sąsiadująca z najwyższą położoną na świecie Wyżyną Tybetańską oraz obszarem wysokogórskim Himalajów. W Europie do najbardziej zaludnionych miejsc należy Nizina Zachodnioeuropejska, a w Ameryce Północnej – Nizina Atlantycka. Na terenach leżących powyżej 5000 m n.p.m. stężenie tlenu w powietrzu i ciśnienie atmosferyczne jest zbyt małe, aby mogły one być stale zamieszkałe.

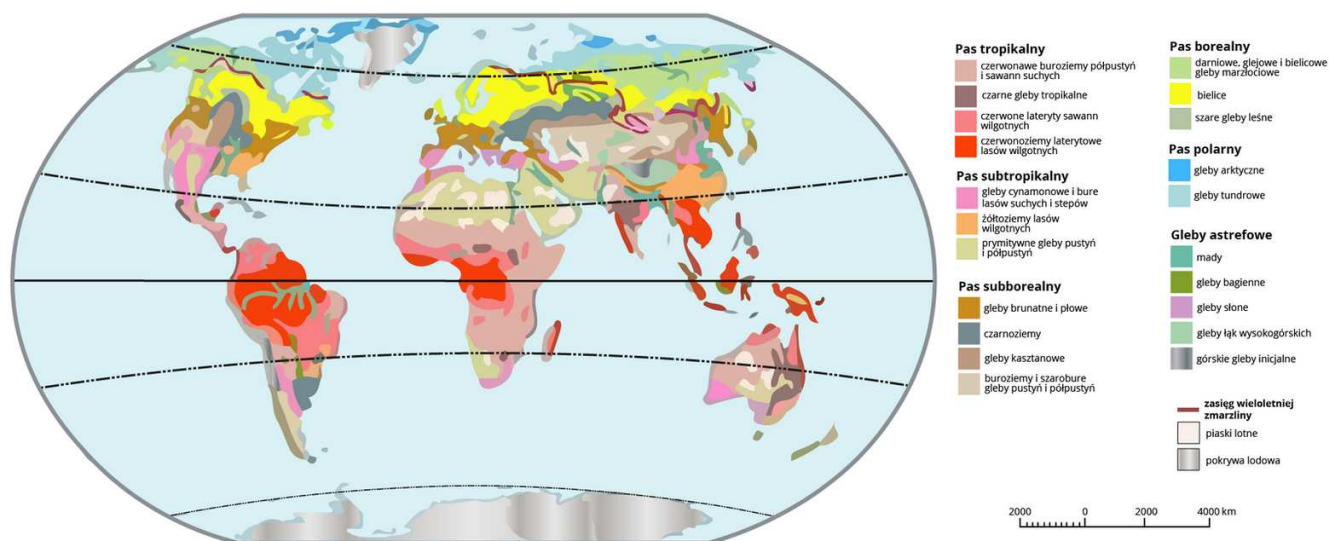
Odległość od morza i oceanu jest kolejnym czynnikiem wpływającym na wybór miejsca zamieszkania. Najczęściej tereny nadmorskie charakteryzują się łagodniejszym klimatem, ze złagodzonymi ekstremami termicznymi, większą wilgotnością powietrza i większymi sumami opadów, rozłożonymi w miarę równomiernie w ciągu roku. Są one również bardzo dobrze dostępne dla komunikacji i transportu morskiego oraz dla rybołówstwa. 30% ludności zamieszkuje pas wybrzeża o szerokości 50 km od brzegu morskiego, a 50% – mieszka w pasie do 200 km. Najbardziej zaludnione, nadmorskie obszary znajdziemy w Japonii, na wschodnim i zachodnim wybrzeżu Stanów Zjednoczonych i w Europie Zachodniej i Południowej.

Warunki klimatyczne wpływają na gęstość zaludnienia w taki sposób, że obszary o ekstremalnych warunkach termicznych na Ziemi są najczęściej niezamieszkałe. Największe skupiska ludzi (75%) znajdziemy w strefie klimatu umiarkowanego (ciepłego morskiego) i podzwrotnikowego (śródziemnomorskiego i monsunowego), które są najbardziej zbliżone do odczuwalnych warunków komfortu organizmu człowieka. Taki klimat umożliwia również rozwój rolnictwa. Zbyt wysoka lub zbyt niska temperatura powietrza w połączeniu z małymi sumami opadów w ciągu roku wpływają na podniesienie ceny ekonomicznej życia w tak trudnych warunkach, zmuszając ludzi do instalowania drogich urządzeń chłodzących albo ogrzewających domy.

Dostęp do wody jest równie ważny i stanowi także element warunków klimatycznych i hydrologicznych. Bez wody niemożliwe jest funkcjonowanie i gospodarowanie człowieka. Wielkie skupiska ludności w miastach oraz ośrodki przemysłowe i rolnicze potrzebują wody słodkiej dostępnej z rzek, podziemnych warstw wodonośnych, lodowców i pokrywy śnieżnej (dających początek górskim rzekom, np. Indusowi i Gangesowi). Część energii elektrycznej jest produkowana dzięki odnawialnym źródłom energii pochodzącej z płynącej wody lub siły pływów morskich (w Europie – Norwegia, Austria, Szwajcaria i Francja, w Azji – Chiny, Japonia, Indie, w Ameryce Południowej – Brazylia i Wenezuela). Również na niegościnnych obszarach pustynnych, w gorącym klimacie zwrotnikowym, dzięki dostępowi do wody (oazy), możliwe jest życie ludzi. Już w starożytności delta i Dolina Nilu w Egipcie skupiały

osadnictwo, dzięki wylewom rzeki możliwe było prowadzenie upraw. Dzisiaj na tym obszarze żyje aż 98% ludności Egiptu.

Warunki glebowe odgrywają również istotną rolę w zasiedlaniu i rozwijaniu rolnictwa. Bardzo żyzne gleby występują na obszarach wulkanicznych (Jawa – zaludnienie ok. 1000 os./km² związane z żyznymi tufami wulkanicznymi). Około 80% gleb wulkanicznych jest zajętych przez rolnictwo, w tym połowa w obrębie klimatu równikowego i podrównikowego. Uprawia się na nich trzcinę cukrową, tytoń, bataty, herbatę, pszenicę, warzywa i drzewa owocowe. W Afryce na takich glebach zakłada się plantacje bananów, kawy i kakaowca. Żyzne czarnoziemy również sprzyjają rozwojowi rolnictwa i hodowli zwierząt na obszarach stepowych Europy i Azji, na preriach Ameryki Północnej i na pampie w Ameryce Południowej. Żyzne gleby w dolinach rzecznych – głównie mady – przyczyniały się do wzrostu gęstości zaludnienia już od starożytności (Dolina Tygrysu i Eufratu, Nilu, Gangesu, Jangcy i Huang He, Mekongu, Nigru).

Gleby na świecie

Źródło: Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, licencja: CC BY 3.0 (zmodyfikowane).

Występowanie surowców mineralnych, związane z budową geologiczną, również przyciągało ludność i zachęcało do osiedlania się. W miejscach wydobywania surowców, zwłaszcza energetycznych (węgiel kamienny, brunatny, ropa naftowa i gaz ziemny) i metalicznych (rudzie żelaza, miedzi, boksytów, cyna, cynk, ołów, mangan, nikiel),

rozrastały się ośrodki i okręgi przemysłowe w Europie (Ruhry, Yorkshire, Doniecki, Górnośląski), Ameryce Północnej (Przyjeziorny, Nadatlantycki) i w Azji (Kuzbas, Norylski, Fushun-Anshan, Północny, Wuhan), w Australii (Broken Hill-Port Pirie) w Ameryce Południowej (Minas Gerais) i w Afryce (okręgi Witwatersrand i Katanga-Copperbelt).

Czynniki społeczno-ekonomiczne

Czynniki ekonomiczne odgrywają drugorzędną rolę w stosunku do czynników przyrodniczych, jednak im bardziej rozwinięte są kraje, tym bardziej zmniejsza się rola czynników przyrodniczych wpływających na gęstość zaludnienia. Najbardziej rozwinięte gospodarczo ośrodki przyciągają ludność z powodu miejsc pracy i możliwości podniesienia kwalifikacji. W wielkich ośrodkach miejskich panuje wyższy standard życia, istnieje lepsza opieka medyczna i dostęp do edukacji. Nowoczesne, zmechanizowane rolnictwo umożliwia wyżywienie mieszkańców wielkich aglomeracji i megalopolis. Postęp przemysłowy, zwłaszcza rozwój przemysłu nowoczesnych technologii i szybki rozwój handlu oraz innych usług, jest bardzo atrakcyjny dla nowych mieszkańców. Również dostęp do lepszej edukacji, kultury i sztuki, stanowi magnes przyciągający migrantów.

Nie zawsze czynniki społeczno-ekonomiczne powodują pozytywne efekty wzrostu gęstości zaludnienia. Wprawdzie jakość życia jest lepsza w rozwiniętych miastach, lecz jednak przyrost naturalny jest wyższy na obszarach wiejskich. Intensywny napływ ludności do miast może spowodować ich przeludnienie, niekontrolowany rozrost oraz powstanie dzielnic slumsów, wzrost bezrobocia i zahamowanie rozwoju miast. Następuje również rozwarstwienie w zamożności miejskiego społeczeństwa.

Czynniki polityczne

Ustrój państwa ma wpływ na napływ migrantów. Kraje o ustroju demokratycznym są atrakcyjniejsze do zamieszkania. Im spokojniejsza jest sytuacja polityczna, tym większe jest zainteresowanie ludzi decydujących się na zamieszkanie w danym kraju.

Konflikty zbrojne i terroryzm powodują zmniejszenie napływu osadników i ucieczkę do innych państw części mieszkańców z zagrożonego obszaru. Taką sytuację obserwujemy od 2015 roku na Bliskim Wschodzie, kiedy to rozpoczął się napływ uchodźców z Syrii i Afganistanu do krajów europejskich.

Słownik

anekumena

obszary niezamieszkane, bezludne (np. Antarktyda – oprócz stacji badawczych, niektóre wyspy Arktyki, północne rejony Kanady, trudno dostępne obszary Niziny Amazonki, tereny wysokogórskie, pustynie – oprócz oaz)

ekumena

obszary stale zamieszkane i zagospodarowane przez człowieka

klęska żywiołowa

katastrofa naturalna lub awaria techniczna, której skutki zagrażają życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, a pomoc i ochrona mogą być skutecznie podjęte tylko przy zastosowaniu nadzwyczajnych środków, we współdziałaniu różnych organów i instytucji oraz specjalistycznych służb i formacji działających pod jednolitym kierownictwem

subekumena

obszary okresowo zamieszkane i zagospodarowane przez człowieka; trudniej dostępne tereny wydobywania surowców mineralnych (półpustynie Australii, północna Syberia, niżej położone rejony wysokich gór, np. Andów); tereny czasowo wykorzystywane przez koczowniczych pasterzy (Sahara, Namib, Kalahari, Sahel

w Afryce); tereny okresowych naukowych stacji badawczych (Arktyka i Antarktyda)

Audiobook

Polecenie 1

Zaznacz poprawne dokończenie zdania. Następnie podaj przykłady obszarów, gdzie występuje ekologiczna bariera osadnictwa.

Polecenie 2

W jaki sposób bariera wysokościowa (grawitacyjna) wpływa na gospodarowanie człowiekiem?

Bariery ograniczające osadnictwo na świecie

Ludzie do zamieszkania wybierają najkorzystniejsze przyrodniczo dla nich tereny, takie gdzie bardzo dobrze rozwijają się zwierzęta i roślinność (występuje duży przyrost biomasy). Rozwój osadnictwa hamują tak zwane bariery osadnicze: termiczna, wysokościowa, wodna, świetlna i ekologiczna. W efekcie ich oddziaływania najmniej zaludnione obszary świata to: wilgotne lasy równikowe, gorące pustynie i półpustynie, tereny wysokogórskie, pustynie lodowe oraz obszary subpolarne.

Bariera termiczna związana jest z dopływem promieniowania całkowitego do powierzchni ziemi. Niekorzystne są obszary z bardzo dużym lub bardzo małym natężeniem promieniowania słonecznego, które skutkują wysoką, bądź bardzo niską temperaturą powietrza w skali doby lub roku. Powoduje to ograniczenia w rozwoju roślin, hodowli zwierząt i stanowi problem w wyżywieniu ludności. Zagrożone obszary to gorące pustynie i półpustynie w strefie klimatu zwrotnikowego suchego, gdzie średnia temperatura powietrza najchłodniejszego miesiąca wynosi między 10 a 20°C. Również niekorzystne są tereny ze średnią temperaturą w najcieplejszym miesiącu poniżej 10°C i poniżej 0°C, czyli odpowiednio w strefie klimatu subpolarnego i polarnego oraz na obszarach wysokogórskich. Niska temperatura powietrza ogranicza okres wegetacyjny roślin, tak więc rozwój rolnictwa jest bardzo utrudniony (możliwe są tylko uprawy w szklarniach). Czasami bariera termiczna jest przez ludzi pokonywana dużymi nakładami finansowymi, jeśli budowa osad i miast jest uzasadniona ekonomicznie (na przykład poprzez wydobycie surowców mineralnych).

Za przykład mogą posłużyć tu kopalnie niklu, kobaltu, platyny i węgla kamiennego w Norylsku w Rosji. Innym czynnikiem zakładania takich siedlisk może być polityka lub nauka, za sprawą których powstają bazy wojskowe oraz stacje naukowe na przykład na dalekiej północy Eurazji, czy Ameryki Północnej, w Arktyce i na Antarktydzie.

Organizm człowieka ma niewielką tolerancję termiczną, a strefa komfortu związana jest z temperaturą około 18-23°C. Nadmiernie duża temperatura powietrza może spowodować przegrzanie organizmu człowieka (czyli udar cieplny) i denaturację białka w ciele, a w efekcie śmierć. Nadmiernie mała temperatura powietrza wpływa na wyziębienie i zwolnienie metabolizmu, co prowadzi do hipotermii, a następnie do zgonu. Organizm człowieka oczywiście broni się przed niekorzystnymi czynnikami termicznymi poprzez mechanizmy termoregulacji, na przykład podczas przegrzania rozpoczynają intensywną pracę gruczoły potowe, które schładzają skórę przez wyparowanie potu, rozszerzają się też naczynia krwionośne, żeby oddać na zewnątrz ciała jak najwięcej ciepła transportowanego z krwią. W czasie wyziębienia nasz organizm zwiększa dawki energii podczas drżenia mięśni, następuje piloerekcja, czyli tak zwana „gęsia skórka” – która polega na utworzeniu pod podniesionymi włoskami na ciele warstewki izolującego powietrza, które w niewielki sposób chroni skórę przed wyziębieniem, następuje też skurcz naczyń krwionośnych, żeby zmniejszyć przepływ krwi i rozprowadzanie ciepła w organizmie. Niestety w dłuższym czasie te sposoby obrony organizmu są zbyt słabe i musimy wspomagać się odpowiednią odzieżą, chroniąc się w mieszkaniach (chłodzonych lub ogrzewanych), spożywając właściwe dla danych warunków termicznych posiłki i napoje.

Bariera wysokościowa związana jest przede wszystkim z małą zawartością tlenu w powietrzu na terenach wysokogórskich. Wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza następuje spadek ciśnienia atmosferycznego, który ma wpływ na rozrzedzenie powietrza i zmniejszenie ilości tlenu, jakim oddychamy. Bariera ta silnie ogranicza osadnictwo powyżej 5000 metrów nad poziomem morza – osiedla na tej wysokości już nie występują.

Tereny powyżej 1000 metrów nad poziomem morza zamieszkuje zaledwie 5% ludności. W Europie w Alpach osadnictwo sięga do około 2000 metrów nad poziomem morza. W strefie cieplejszej, od 45°N do 45°S osady występują do około 5000 metrów nad poziomem morza, na przykład w Andach, Himalajach i Tybecie. Najwyżej położone

stolice występują w Ameryce Południowej, są nimi: La Paz (3650 metrów nad poziomem morza) i Quito (2850 metrów nad poziomem morza), a także w Afryce, gdzie znajduje się Addis Abeba (2400 metrów nad poziomem morza).

Dużym utrudnieniem w gospodarowaniu na terenach wysokogórskich jest samo ukształtowanie terenu. Intensywne opady deszczy i śniegu, a w efekcie też powodzie błyskawiczne, często prowadzą do wystąpienia ruchów grawitacyjnych na stromych stokach (szczególnie jeśli są słabo zalesione) i mogą spowodować osuwiska, obrywy lub spływy gruzowo-błotne. Zjawiska te utrudniają gospodarkę rolną, ponieważ pola uprawne są zakładane metodą tarasów, która na stromych stokach uniemożliwia mechanizację rolnictwa, to też znaczna przeszkoda dla rozwoju transportu i budownictwa.

Bariera wodna wiąże się z brakiem lub nadmiarem wody w środowisku. W klimatach gorących i suchych brakuje wody. Jej deficyt spowodowany jest bardzo dużym parowaniem przy wysokiej temperaturze, a niewielkie opady nie rekompensują strat wilgoci. W tak trudnych warunkach, na obszarze pustyni i półpustyni, rozwinęło się pasterstwo nomadyczne (koczownicze), które polega na sezonowej wędrówce pasterzy ze stadami zwierząt na obszary zasobniejsze w wodę (na przykład na Saharze i w Sahelu w Afryce).

Brak wody dotyka też duże miasta strefy umiarkowanej, które nie są położone nad wielkimi rzekami (Katowice, Lwów, Łódź). Miasta te muszą korzystać z ujęć głębinowych.

W klimatach gorących i wilgotnych mamy do czynienia z nadmiarem wody. Intensywne, codzienne opady deszczu (szczególnie w odmianie klimatu monsunowego) są przyczyną powodzi w dolinach i ujściach rzek (często bujna roślinność zarasta i tamuje ujście). Zbyt duża ilość wody w środowisku i wilgoć w powietrzu, powodują problemy z erozją wodną gleb, jałowieniem, wkraczaniem bujnej roślinności na tereny uprawne, ale też trudności w przechowywaniu żywności. Rozwinięty świat insektów, płazów i gadów oraz pasożytów, wywołuje groźne choroby tropikalne.

Bariera świetlna dotyczy braku lub nadmiaru światła, które zakłócają dobowy rytm oświetlenia. Zaburzony czas trwania nocy i dnia powoduje problemy ze snem i pracą u ludzi.

Deficyt światła występuje głównie za kołem podbiegunowym na obu półkulach, tam gdzie występuje zjawisko dnia i nocy polarnej. Nadmiar światła występuje przede wszystkim w strefie międzyzwrotnikowej.

Niedobór światła słonecznego powoduje obniżenie nastroju i prowadzi do sezonowej depresji. Nadmiar promieni słonecznych skutkuje natomiast uszkodzeniem wzroku oraz oparzeniami skóry, co może spowodować rozwój czerniaka.

Bariera świetlna ma wpływ na dobór roślin uprawnych. Na półkuli północnej przebiega ona wzdłuż 30° równoleżnika. W umiarkowanych szerokościach geograficznych uprawia się rośliny długiego dnia, które potrzebują dopływu światła słonecznego ponad 14 godzin na dobę (na przykład żyto, pszenica, jęczmień, owies). W strefie międzyzwrotnikowej sadi się rośliny krótkiego dnia, które do rozwoju potrzebują mniej światła słonecznego (na przykład ryż i niektóre odmiany kukurydzy).

Bariera ekologiczna występuje na obszarach zdegradowanych przez człowieka. Na świecie znajdziemy wiele miejsc dotkniętych klęską ekologiczną. Nie wszystkie realizowane działania i projekty są pomyślnie zakończone. Nieraz długofalowe prace prowadzą do zniszczenia środowiska. Nieudane realizacje dotyczą na przykład obszaru Jeziora Aralskiego, gdzie od 1959 roku nadmierny pobór wód rzek Amu-Daria i Syr-Daria w celu nawadniania pól bawełny, spowodował wysychanie i zmniejszenie objętości jeziora do 50%. Jezioro pozbawione dopływu znacznych ilości wody stało się bardzo słone i wyginęła w nim większość ryb. Miasta, które niegdyś leżały na brzegu, obecnie znajdują się kilkadziesiąt kilometrów od linii wody.

Awarie elektrowni jądrowych w Czarnobylu w 1986 roku i w Fukushima w 2011 roku doprowadziły do skażenia i napromieniowania okolicznych terenów. Katastrofy tankowców przewożących ropę naftową lub platform wiertniczych powodują zanieczyszczenie wód mórz i oceanów. Do najbardziej znanych katastrof tego typu należy eksplozja platformy wiertniczej Deepwater Horizon w 2010 roku, która skaziła ropą ogromny obszar Zatoki Meksykańskiej.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Źródło: Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, licencja: CC BY 3.0 (zmodyfikowane).

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Źródło: ozdobne.waw.pl.

Ćwiczenie 4

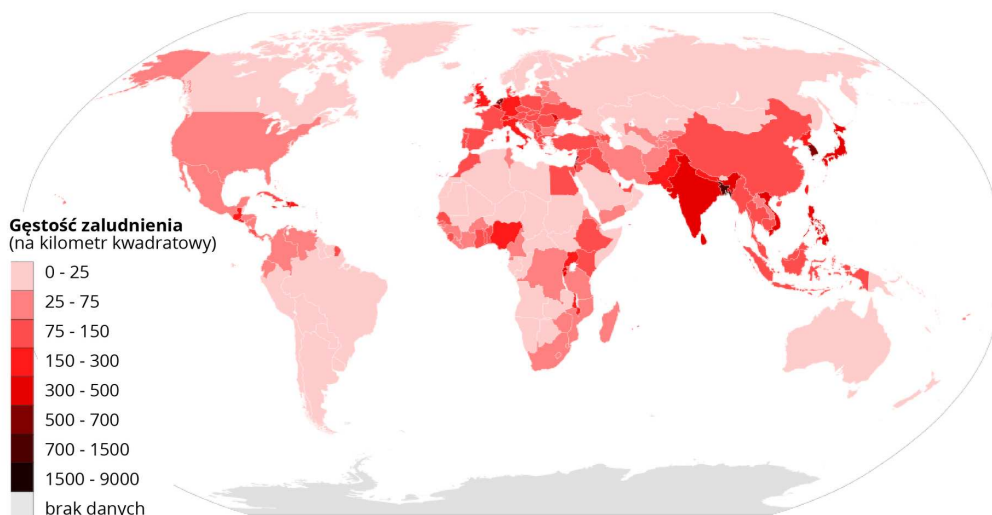

Na podstawie innych źródeł niż e-materiał, opisz jedną sytuację na świecie, gdzie wpływ czynnika politycznego (np. wojna lub ataki terrorystyczne) spowodował odpływ ludności z danego regionu do innych, bezpieczniejszych miejsc.

Ćwiczenie 5

Przeanalizuj mapę rozmieszczenia ludności na świecie, wybierz jeden obszar o bardzo dużej gęstości zaludnienia i wymień czynniki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze, które wpłynęły na koncentrację ludności właśnie w tym regionie.

Gęstość zaludnienia na świecie

Źródło: S. Welch, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org (zmodyfikowane), licencja: CC BY-SA 4.0.

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

Ćwiczenie 8

Korzystając z dostępnych źródeł wiedzy, wyjaśnij, czy na świecie zmienił się zasięg rozmieszczenia ludności i podaj przykład miejsca, które było stale zamieszkanе przez ludność, a teraz nie jest ze względów przyrodniczych.

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autorki: Katarzyna Grabowska

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności na świecie

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum/technikum, zakres podstawowy, klasa II

Podstawa programowa

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Wiedza geograficzna.

1. Poznawanie terminologii geograficznej.

4. Poznanie podstawowych relacji między elementami przestrzeni geograficznej (przyrodniczej, społeczno-gospodarczej i kulturowej) w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej.

5. Rozumienie prawidłowości w zakresie funkcjonowania środowiska geograficznego oraz wzajemnych zależności w systemie człowiek – przyroda.

II. Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce.

2. Interpretowanie treści różnych map.

3. Identyfikowanie relacji między poszczególnymi elementami środowiska geograficznego (przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego).

4. Formułowanie twierdzeń o podstawowych prawidłowościach dotyczących funkcjonowania środowiska geograficznego.

6. Przewidywanie skutków działalności gospodarczej człowieka w środowisku geograficznym.

9. Rozwijanie umiejętności komunikowania się i podejmowania konstruktywnej współpracy w grupie.

III. Kształtowanie postaw.

1. Rozwijanie zainteresowań geograficznych, budzenie ciekawości świata.
2. Docenianie znaczenia wiedzy geograficznej w poznawaniu i kształtowaniu przestrzeni geograficznej.
3. Dostrzeganie aplikacyjnego charakteru geografii.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

VIII. Przemiany struktur demograficznych i społecznych oraz procesy osadnicze: rozmieszczenie i liczba ludności, przemiany demograficzne, migracje, zróżnicowanie narodowościowe, etniczne i religijne, kręgi kulturowe, sieć osadnicza, procesy urbanizacji, rozwój obszarów wiejskich.

Uczeń:

1) wskazuje obszary koncentracji ludności i małej gęstości zaludnienia oraz określa czynniki i prawidłowości w zakresie rozmieszczenia ludności świata.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- wyjaśnia znaczenie terminów: ekumena, subekumena, anekumena,
- omawia czynniki rozmieszczenia ludności na świecie,
- opisuje bariery osadnicze,
- prezentuje cechy rozmieszczenia ludności na świecie,
- analizuje zróżnicowanie gęstości zaludnienia na świecie,
- wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie,
- wymienia i wskazuje na mapie obszary zamieszkane i niezamieszkane na świecie oraz obszary największej i najmniejszej koncentracji ludności.

Strategie nauczania: asocjacyjna, problemowa

Metody i techniki nauczania: blended learning/flipped classroom, IBSE, concept mapping

Formy zajęć: praca w grupach, praca całego zespołu klasowego

Środki dydaktyczne: e-materiał, atlas, komputer, projektor multimedialny, tablety, zeszyt przedmiotowy

Materiały pomocnicze

Domański R., *Geografia ekonomiczna. Ujęcie dynamiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

Kop J., Kucharska M., Szkurłat E., *Geografia społeczno-ekonomiczna*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2006.

Szymańska D., *Geografia osadnictwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.

[Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej](#), Dz. U. 2002, nr 62, poz. 558 z późn. zm., art. 3.1.

PRZEBIEG LEKCJI

Przed lekcją uczniowie powinni zapoznać się z e-materiałem dotyczącym przyrodniczych i społeczno-gospodarczych przyczyn nierównomiernego rozmieszczenia ludności na świecie; z innych źródeł powinni pozyskać informacje o przykładach barier ograniczających osadnictwo na świecie.

Faza wprowadzająca

- Przedstawienie celów lekcji.
- Wprowadzenie do tematu lekcji poprzez omówienie przyrodniczych i społeczno-ekonomicznych przyczyn nierównomiernego rozmieszczenia ludności na świecie w formie pogadanki, pytania nauczyciela, odpowiedzi uczniów na podstawie własnej wiedzy, sprawdzające, w jakim stopniu uczniowie opanowali wcześniej zadany do przeczytania e-materiał.

Faza realizacyjna

- Podział uczniów na 5 grup (liczebność określa nauczyciel), omówienie zasad wykonania zadania; zadaniem uczniów jest opracowanie wpływu wybranej bariery osadnictwa na zdrowie człowieka oraz na jego gospodarowanie.
- Wyświetlenie na ekranie tabeli, którą powinni uzupełnić uczniowie. Korzystając z podręcznika, e-materiału i źródeł internetowych, uczniowie uzupełniają tabelę.

Bariera	Na czym polega?	Obszary występowania na świecie	Wpływ na organizm człowieka	Wpływ na rolnictwo	Wpływ na budownictwo	Wpływ prz

Bariera	Na czym polega?	Obszary występowania na świecie	Wpływ na organizm człowieka	Wpływ na rolnictwo	Wpływ na budownictwo	Ważność

- Praca w grupach (burza mózgów, dyskusja), w której uczniowie wykorzystają materiał z audiobooka, mapy zawarte w e-materiale, podręcznik do geografii, atlasy geograficzne i źródła internetowe do wyszukania konkretnych przykładów działania danej bariery. Uczniowie uzupełniają tabelę. Na wykonanie zadania mają 15 minut.
- Prezentacja przez poszczególne grupy uczniów wypełnionych tabel charakteryzujących każdą z 5 barier, a po zakończeniu wszystkich wystąpień dyskusja z udziałem uczniów; nauczyciel moderuje dyskusję, czuwa nad jej przebiegiem, zadaje pytania pomocnicze, weryfikuje poprawność wypowiedzi itp.
- Sporządzenie notatki w zeszycie zawierającej syntetyczne podsumowanie przeprowadzonej dyskusji i prezentacji.
- Prośba nauczyciela o wykonanie kilku wskazanych ćwiczeń z e-materiału i przedstawienie rezultatów pracy.

Faza podsumowująca

- Podsumowanie i utrwalenie nowej wiedzy poprzez zadawanie pytań przez nauczyciela i odpowiedzi uczniów.
- Ocena aktywności i przypomnienie celów zajęć.

Praca domowa

- Zapoznanie się z pozostałymi informacjami z e-materiału.
- Wymień przyrodnicze i pozaprzyrodnicze bariery osadnicze i omów sposoby ich przełamywania. Podaj przykłady z różnych regionów na świecie (inne niż omawiane podczas zajęć).

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium

Zawarty w e-materiale audiobook może być wykorzystany do samodzielnego rozszerzania i pogłębiania wiedzy przez ucznia. Będzie przydatny także podczas innych lekcji dotyczących rozwoju sieci osadniczej na świecie, na której kształt mają wpływ również bariery ograniczające osadnictwo (zakres podstawowy: VIII. 12). Znajdzie także zastosowanie podczas samodzielnej pracy ucznia w domu i w czasie lekcji mającej na celu powtórzenie materiału z bloku tematycznego dotyczącego osadnictwa (zakres podstawowy: VIII).